

1. Odszumianie (2+0.25 pkt)

Jednym z przykładów zastosowań filtrów adaptacyjnych jest układ odszumiający (ANC – Adaptive Noise Cancelling), wykorzystujący w sposób adaptacyjny zasadę liniowej predykcji. Filtr pozostawia w sygnale tylko składowe, których następne próbki można przewidzieć na podstawie próbek poprzednich – czyli składowe sinusoidalne/deterministyczne (następną próbkę sinusoidy można obliczyć na podstawie dwóch poprzednich próbek). Natomiast inne, losowe (szumowe) – marginalizuje. Innymi słowy filtr adaptacyjny „dostraja” się do dających się przewidzieć składowych deterministycznych. Z powyższego faktu wynika, że metoda ta nadaje się do poprawiania jakości sygnałów złożonych z wielu harmonicznym, takich jak sygnał mowy.

W układzie ANC, sygnałem odniesienia d jest zaszumiony sygnał, natomiast sygnałem x ten sam sygnał tylko opóźniony o jedną próbkę. Implementację¹ takiego układu dla kryterium (N)LMS, bez zainicjalizowanych parametrów przedstawiono poniżej.

```
clear;
close all;

dref = ??? % sygnał "czysty" do porównania
d = awgn( dref, 20, 'measured' ); % WE: sygnał odniesienia dla sygnału x
x = [ d(1) d(1:end-1) ]; % WE: sygnał filtrowany, teraz opóźniony d
M = ??? % długość filtru
mi = ??? % współczynnik szybkości adaptacji

y = []; e = []; % sygnały wyjściowe z filtra
bx = zeros(M,1); % bufor na próbki wejściowe x
h = zeros(M,1); % początkowe (puste) wagi filtru

for n = 1 : length(x)
    bx = [ x(n); bx(1:M-1) ]; % pobierz nową próbkę x[n] do bufora
    y(n) = h' * bx; % oblicz y[n] = sum( x .* bx ) - filtr FIR
    e(n) = d(n) - y(n); % oblicz e[n]
    h = h + mi * e(n) * bx; % LMS
% h = h + mi * e(n) * bx / (bx'*bx); % NLMS
end
```

1. Wygeneruj sygnał złożony z dwóch harmonicznym o następujących parametrach: częstotliwość próbkowania: $f_s=8\text{kHz}$, czas trwania $t=1\text{s}$, amplitudy i częstotliwości odpowiednio: $A_1=0.5$, $f_1=34.2\text{ Hz}$, $A_2=1$, $f_2=115.5\text{ Hz}$. Do sygnału dodaj szum AWGN o mocy 10, 20 i 40 dB.
2. Następnie dobierz tak parametry filtru adaptacyjnego aby jednym zestawem parametrów odszumieć jak najlepiej wszystkie 3 wersje sygnału.
3. Zastąp sinusoidę sygnałem z sinusoidalną modulacją częstotliwości SFM: $f_c = 1000\text{ Hz}$, $\Delta f = 500\text{ Hz}$, $f_m = 0.25\text{ Hz}$. Zastąp sygnał SFM nagraniem pracy dowolnego, pracującego silnika, np. suszarki do włosów, odkurzacza, lodówki, silnika samochodowego.

Jakość odszumiania wyznacz za pomocą wskaźnika SNR, definiowanego jako iloraz mocy sygnału i mocy szumu (zakłóceń, czyli różnicy pomiędzy sygnałem oryginalnym $dref(n)$ przed dodaniem szumu a sygnałem po odszumieniu $y(n)$):

$$SNR_{dB} = 10 \log_{10} \frac{\frac{1}{N} \sum_{n=0}^N dref(n)^2}{\frac{1}{N} \sum_{n=0}^N (dref(n) - y(n))^2}$$

gdzie N to liczba próbek sygnału.

Wyświetl na jednym wykresie sygnał oryginalny, zaszumiony oraz odszumiony.

¹ Tomasz P. Zieliński, Przemysław Korohoda, Roman Rumian,... Cyfrowe przetwarzanie sygnałów w telekomunikacji, <http://teledsp.kt.agh.edu.pl/>

Opcjonalnie (+0.25 pkt) Wczytaj sygnał mowy z pliku `mowa8000.wav`, poddaj go zaszumianiu jak wcześniej i spróbuj znaleźć najlepsze parametry dla filtru adaptacyjnego. Jakość odszumiania wyznacz odsłuchując próbkę mowy. Zwróć uwagę na różnicę w śledzeniu głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych. Podczas obliczeń wyświetlaj odpowiedź amplitudowo-częstotliwościową filtru h oraz widmo gęstości mocy fragmentu ostatnio analizowanego sygnału. Dla głosek dźwięcznych, widma te powinny być zbliżone.

Dodatkowo, zastosuj algorytm adaptacji RLS do powyższych przykładów [PWN, rozdz. 7].

2a. Identyfikacja obiektu (1.5 pkt)

alternatywa dla 2b

Następnym interesującym nas zastosowaniem jest wykorzystanie filtru adaptacyjnego jako układu do identyfikacji obiektu, np.: identyfikacji odpowiedzi impulsowej kanału komunikacyjnego lub akustycznej odpowiedzi impulsowej pomieszczenia, definiującej pogłos w tym pomieszczeniu.

W takim układzie, sygnałem wejściowym x są próbki sygnału oryginalnego (zazwyczaj sekwencja treningowa), natomiast sygnałem odniesienia d są próbki po przejściu przez obiekt (często zaszumione), czyli zniekształcone w stosunku do oryginału. Wynikiem adaptacji są wartości wag h filtru, równe odpowiedzi impulsowej układu. Można ich użyć do analizy lub kompensacji wpływu obiektu na sygnał. I tak, typowa sekwencja danych (ramka) w transmisji bezprzewodowej składa się z pilota oraz danych. Pilot jest znaną sekwencją treningową, na której jest uczony korektor, wykorzystywany później do poprawy zniekształconych sekwencji, zawierających dane.

Jako sygnał wejściowy wykorzystaj próbkę mowy z pliku `mowa8000.wav`. Sygnałem odniesienia niech będzie próbka mowy przefiltrowana filtrem o następującej odpowiedzi impulsowej:

$$h_i = \begin{cases} 0.8 & i = 255 \\ -0.5 & i = 120 \\ 0.1 & i = 30 \\ 0 & i \neq 255, 120, 30 \end{cases} \text{ dla } i=0,1,2,\dots,255$$

Porównaj (na jednym wykresie) estymację odpowiedzi impulsowej uzyskaną z filtru (jego wagi h) z odpowiedzią rzeczywistą, zdefiniowaną powyższej.

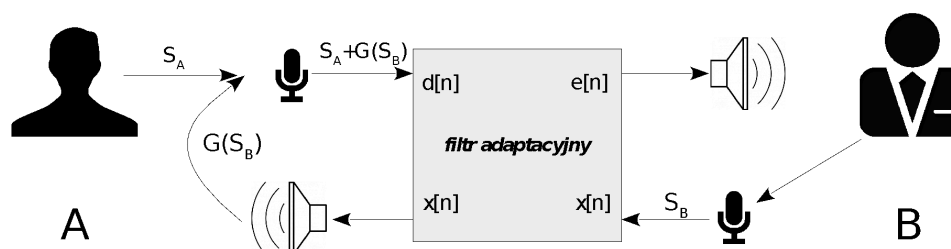
Dobierz parametry filtru adaptacyjnego tak, aby uzyskać jak najbardziej podobne sygnał. Zauważ, że estymatę odpowiedzi impulsowej obiektu obliczyłeś za pomocą sygnału „użytecznego”, a nie sekwencji treningowej.

Powtórz doświadczenie wykorzystując szum biały, a nie sygnał mowy, jako sekwencję treningową.

2b. Kasowanie echa (1.5 pkt)

alternatywa dla 2a

Na poniższym obrazku pokazano instalację głośnomówiącą. Załóżmy, że użytkownicy są połączeni ze sobą dwukierunkowym zestawem telekonferencyjnym oraz że mówią równocześnie. W takim przypadku mikrofon użytkownika A rejestruje (i wysła do użytkownika B) głos użytkownika A (S_A) oraz głos użytkownika B (S_B), transmitowany przez głośnik znajdujący się w pomieszczeniu A . Dodatkowo, sygnał S_B jest zmodyfikowany nieznaną transmitancją G , czyli funkcją przejścia układu

głośnik-pokój-mikrofon.

Układ adaptacyjny działający w części A , zna sygnał S_B (odbiera go od B) oraz sygnał $S_A + G(S_B)$, który jest rejestrowany przez mikrofon. Jeżeli sygnał $S_A + G(S_B)$ potraktujemy jako zaszumiony sygnał odniesienia d , natomiast S_B jako sygnał wejściowy x , to na wyjściu e filtru adaptacyjnego otrzymamy odszumiony sygnał S_A . Dzięki temu układ nadajnika A transmituje do B sygnał pozbawiony echa.

Wykonaj i przetestuj układ kasowania echa dysponując następującymi sygnałami:

S_A : `mowa_1.wav`, sygnał do porównania, w rzeczywistości sygnał S_A jest niemożliwy do zarejestrowania,
 S_B : `mowa_2.wav`,
 $S_A + G(S_B)$: `mowa_3.wav`.

3. Pętla PLL (1.5+1 pkt)

Zanim zastosujesz PLL w praktyce, sprawdź czy działa na syntetycznym sygnale. W tym celu:

1. Wygeneruj sygnał udający pilota 19 kHz o stałym przesunięciu fazowym i sprawdź, czy adaptacyjny oscylator się do niego dostroi.
2. Wygeneruj sygnał j.w. tylko niech częstotliwość pilota dodatkowo wolno się zmienia sinusoidalnie: ± 10 Hz ($d_f=10$ Hz) jeden raz na 10 sekund ($f_m=0.1$ Hz). Sprawdź czy adaptacyjny oscylator dostroi się do pilota.
3. Sprawdź szybkość zbieżności pętli PLL. W tym celu do sygnału z pkt. 1 dodaj szum AWGN o mocy: 0, 5, 10 i 20 dB. Znajdąc sygnał oczekiwany (wzorcowy), określ po ilu próbkach oscylator dostroił się do sygnału.

Poniżej przedstawiono fragment programu realizującego cyfrową pętlę PLL. Sygnałem wejściowym jest wektor `p`. Przykładowy sygnał harmoniczny o 3 razy większej częstotliwości (trzecia harmoniczna) niż śledzony sygnał został wygenerowany w zmiennej `c57`.

```
% Pętla PLL z filtrem typu IIR do odtworzenia częstotliwości i fazy pilota [7]
% i na tej podstawie sygnałów nośnych: symboli c1, stereo c38 i danych RDS c57
freq = 2*pi*f_pilot/fs;
theta = zeros(1,length(p)+1);
alpha = 1e-2;
beta = alpha^2/4;

for n = 1 : length(p)
    perr = -p(n)*sin(theta(n));
    theta(n+1) = theta(n) + freq + alpha*perr;
    freq = freq + beta*perr;
end

c57(:,1) = cos(3*theta(1:end-1)); % nosna 57 kHz
```

Opcjonalnie (+1 pkt): Do dekodowania stereofonicznego radia FM należy zrekonstruować sygnały L+R oraz L-R (patrz laboratorium 07), a następnie dodać je i odjąć od siebie. Nawet dla niewielkich przesunięć fazowych pomiędzy sygnałami L+R i L-R, dekodowanie sygnału stereo nie powiedzie się!

Dlatego też oprócz kompensacji opóźnień wprowadzanych przez filtry FIR należy również dokładnie odtworzyć częstotliwość oraz fazę sygnału nośnego dla komponentu L-R w celu przesunięcia go do pasma podstawowego. Wykorzystaj przykład z pliku `fm_dekoder_stereo.m` dekodujący sygnał stereo z syntetycznych danych zamieszczonych w laboratorium 07.

4. Wygeneruj sygnał pilota `c38` o częstotliwości 38 kHz (podwojona wartość pilota 19 kHz znajdującego się w sygnale hybrydowym) bez pętli fazowej. Sprawdź separację pomiędzy kanałem L i R.
5. Sprawdź separację kanałów dla częstotliwość pilota na 38001 Hz. Następnie wróć do 38 kHz, zmień fazę pilota i ponownie zweryfikuj separację kanału
6. Zastosuj adaptacyjną pętlę synchronizacji z sygnałem pilota `c19` (19 kHz) i wykorzystaj wynik jej pracy do wygenerowania poprawnego sygnału nośnego `c38`. (38 kHz), czyli sygnału o podwojonej częstotliwości. Sprawdź separację kanałów dla tej wersji dekodera stereo.
7. Zastosuj program bez pętli PLL i z pętlą PLL do sygnału radiowego, w którym pilot w nadajniku: a) opóźnia się o stały kąt fazowy, b) odstroił się od 19kHz, c) suma a) + b). W tym celu spróbuj odtworzyć nagrania FM: `stereo_fm_broken_pilot_a.mat`, `stereo_fm_broken_pilot_b.mat`, `stereo_fm_broken_pilot_c.mat` (sekwencje zawierają takie same dane jak `stereo_samples_fs1000kHz_LR_IQ.mat`). Wyświetl spektrogram sygnału hybrydowego dla wersji „b”. Sprawdź czy widoczne są zmiany częstotliwości pilota.

Opis i wyprowadzenie algorytmu synchronizacji z pilotem jest w dokumencie „[FM_SynchoPilot.pdf](#)”.

4. Usuwanie sygnału elektrycznego z sygnału EKG (0.5 +0.75 pkt)

Pobierz z Internetu zapis EKG elektrycznej aktywności serca, np. ze stron <https://physionet.org/about/database/>, https://github.com/mathworks/physionet_ECG_data, albo użyj sygnału `EKG100.mat` dołączonego do instrukcji.

Dodaj do niego sinusoidę o częstotliwości 50 Hz lub 60 Hz, udającą przydźwięk sieciowy (interferencję). Spróbuj zmniejszyć/usunąć to zakłócenie poprzez zastosowanie filtra adaptacyjnego, pracującego w układzie usuwania interferencji.

Opcjonalnie (+0.75 pkt) Dodaj do niego szum gaussowski (`randn()`), uprzednio przefiltrowany wybranym filtrem dolnoprzepustowym, symulujący sygnał elektryczny skórczu mięśni. Znajdź w Internecie informację na temat maksymalnej częstotliwości sygnału skórczu mięśni. Zastosuj filtr adaptacyjny do zmniejszenia zakłócenia sygnału EKG, pracujący w układzie: 1) adaptacyjnego usuwania interferencji, 2) adaptacyjnej liniowej predykcji. Która struktura filtra okazała się lepsza/skuteczniejsza?